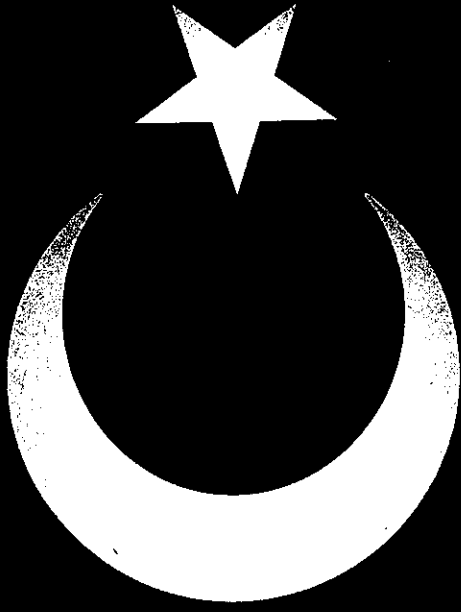

p-ISSN: 1308-8041

e-ISSN: 1309-4033

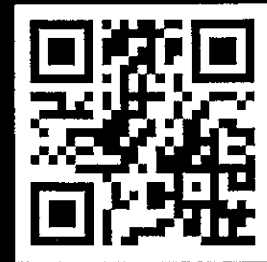

TURAN

Stratejik Arařtırmalar Merkezi

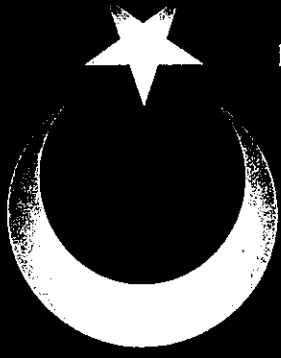
www.turansam.org

Uluslararası
Bilimsel
Hakemli
Mevsimlik
Dergi

CİLT: 9 SAYI: 36 SONBAHAR - 2017

VOLUME: 9 ISSUE: 36 AUTUMN - 2017

TURAN

Stratejik Arařtırmalar Merkezi

Uluslararası Bilimsel Hakemli Mevsimlik Dergi

TURAN-SAM (TURAN Stratejik Arařtırmalar Merkezinin) Uluslararası Endekslerce Tarafından Dizinlenen Bilimsel Mevsimlik Dergisi Hakemli bir Dergidir.
TURAN-SAM dergisi 3 ayda bir, yılda dört kez olmak üzere yayınlanmaktadır.

CİLT: 9 SAYI: 36 SONBAHAR – 2017
VOLUME: 9 ISSUE: 36 AUTUMN – 2017

p-ISSN: 1308-8041 (BASILI - PRINTED) / e-ISSN: 1309-4033 (DİJİTAL - DIGITAL)

DERGİ İMTİYAZ SAHİBİ: TURAN-SAM (TURAN Stratejik Arařtırmaları Merkezi)
Kurucu Genel Başkanı Yrd. Doç. Dr. Einur Hasan MİKAIL

Genel Yayın Yönetmeni: Prof. Dr. Ata ATUN

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Mutluhan AŞIRIM

Editörler: Prof. Dr. Gazi UÇKUN
Prof. Dr. Harun DEMİRKAYA
Doç. Dr. Süleyman DOĞAN
Yrd. Doç. Dr. Kasım TATLILIOĞLU
Uzman Andaç KARABULUT
Metanet ALİYEVA

Baskı ve Cilt: SAGE Matbaacılık

Baskı Tarihi: Aralık, 2017

Matbaa: SAGE YAYINCILIK
Kazım Karabekir Cad. Kültür Çarşısı
No: 7 / 101-102 İskitler / ANKARA
Tel: 0312 341 00 02 - 0312 341 00 05 Cep: 0549 341 00 02
www.sageyayinevi.com bilgi@sageyayinevi.com

Yönetim Yeri Adresi: Kars Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
Merkez Kampüs 36100, KARS, TÜRKİYE CUMHURİYETİ
Telefon / Belgegeçer (Faks): +90 474 225 15 50 (+1842)
Web adresi: www.turansam.org
e-posta: emikail@turansam.org

İÇİNDEKİLER

(1)

Dr. Abdulhamit KAVAK
SÜMER ORDUSUNDA ASKERİ ORGANİZASYON
MILITARY ORGANIZATION IN THE SUMERIAN ARMY
SAYFA 21

(2)

Yrd. Doç. Dr. Mahire ÖZÇALIK
İPEK YOLUNDA KAŞGAR
KASHGAR ON THE SILK ROAD
SAYFA 27

(3)

Prof. Dr. Ali Osman ENGİN; Mustafa Çağrı ENGİN; Dr. Muhammed
Çağatay ENGİN
PROGRAM GELİŞTİRME VE ÇOCUK GELİŞİMİ AÇISINDAN
YETİŞKİN EĞİTİMİ
*CURRICULUM DEVELOPMENT AND ADULT EDUCATION
ACCORDING TO CHILD GROWING UP*
SAYFA 31

(4)

Yrd. Doç. Dr. Çetin KAPLAN; Yrd. Doç. Dr. Ahmet GÜVEN
YEREL YÖNETİMLERDE ÖRGÜTSEL BAĞLILIK VE
WHISTLEBLOWING
*ORGANIZATIONAL COMMITMENT AND WHISTLEBLOWING IN
LOCAL GOVERNMENTS*
SAYFA 41

(5)

Doç. Dr. Hakan TÜRKMEN; Y. L Öğrencisi Elif KAYA
BİLİMİN DOĞASI ANLAYIŞ FARKLILIKLARI: SINIF VE FEN
BİLGİSİ ÖĞRETMEN ADAYLARI KARŞILAŞTIRMASI
*THE DIFFERENCES IN THE PERSPECTIVE OF NATURE OF THE
SCIENCE: A COMPARISON OF CLASSROOM AND SCIENCE
TEACHING CANDIDATES*
SAYFA 52

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Arařtırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2017; Cilt: 9/SONBAHAR, Sayı: 36
TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed, Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2017; Volume: 9/AUTUMN, Issue: 36
DOI: <http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041>

(6)

Öğr. Gör. Dr. Erkan ARSLAN

OSMANLI DEVLETİNDE BÜROKRATİK YAPIDA DEĞİŞİM: BİR GÜÇ
ODAĞI OLARAK BÜROKRATİK ELİTLERİN YÜKSELİŞİ
*CHANGE IN THE BUREAUCRATIC STRUCTURE OF THE OTTOMAN
EMPIRE: RISE OF BUREAUCRATIC ELITES AS A POWER FOCUS*
SAYFA 60

(7)

Yrd. Doç. Dr. Veli KÖROĞLU

STRATEJİK ÖNEMİ OLAN BİR ORGANİZASYONDA
GERÇEKLEŞTİRİLEN DEĞİŞİM PROJESİNE KARŞI DİRENÇ VE
DİRENCİN NASIL KIRILDIĞINI GÖSTEREN ÖRNEK ÇALIŞMA
*RESISTANCE TO ALTERATION FOR AN ORGANIZATION WHICH HAS
STRATEGIC IMPORTANCE*
SAYFA 71

(8)

Doç. Dr. İbrahim YILMAZ; Arş. Gör. Yusuf KARAKUŞ;

Arş. Gör. Dr. Koray ÇAMLICA; Öğr. Gör. Lutfullah Sadi TOPRAK

TURİZM ALANINDAKİ BİBLİYOMETRİK ÇALIŞMALAR: TÜRKİYE
ÖRNEĞİ

BIBLIOMETRIC STUDIES IN TOURISM: THE CASE OF TURKEY
SAYFA 83

(9)

Doç. Dr. Hasine ŞEN

BULGARİSTAN TÜRK ÖYKÜSÜNDE TÜRK AYDINI VE ETNİK
TEMİZLİK SÜRECİ

THE REPRESENTATION OF THE TURKISH INTELLECTUAL AND
HIS/HER RESPONSE TO ETHNIC CLEANSING IN THE SHORT
STORIES OF TURKISH WRITERS FROM BULGARIA

SAYFA 89

(10)

Öğr. Gör. Zehra TÜRK; Uzm. Mutlu TOKMAK

SÜRDÜRÜLEBİLİR YEREL KALKINMA KAPSAMINDA SAKİN ŞEHİR
(CITTASLOW) HAREKETİNE YÖNELİK ARTVİN-ŞAVŞAT
YÖNETİCİLERİ ÜZERİNDE BİR UYGULAMA

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Arařtırmalar Merkezi * *TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches*
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2017; Cilt: 9/SONBAHAR, Sayı: 36
TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed, Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2017; Volume: 9/AUTUMN, Issue: 36
DOI: <http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041>

***CITTASLOWS-AS PART OF SUSTAINABLE REGIONAL DEVELOPMENT
A PRACTICE CONDUCTED WITH ARTVIN-ŞAVŞAT LOCAL
GOVERNORS***

SAYFA 97

(11)

Öğr. Gör. Zehra TÜRK; Uzm. Mutlu TOKMAK

**SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KAPSAMINDA ALTERNATİF TURİZM
ÇEŞİDİ OLARAK EKO-TURİZM: MARMARİS İLÇESİ ÖRNEĞİ
*ALTERNATIVE TOURISM VARIOUS ECO-TOURISM: IN CASE OF
MARMARIS TOWN***

SAYFA 104

(12)

Dr. Orhan GÖKTEPE

**IRAKLI KÜRTLERİN BAĞIMSIZLIK REFERANDUMU VE SONRASI
IRAQİ KURDS' INDEPENDENCE REFERENDUM AND AFTERWARDS
*SAYFA 109***

(13)

Yrd. Doç. Dr. Adem PALABIYIK

**BİLGİ VE DEĞER BAĞLAMINDA İSLAM SOSYOLOJİSİ'NİN
MÜMKÜNLÜĞÜ ÜZERİNE BİR DENEME
*AN ESSAY ON THE POSSIBILITY OF ISLAMIC SOCIOLOGY IN THE
CONTEXT OF KNOWLEDGE AND VALUE***

SAYFA 116

(14)

Doç. Dr. İlkin GULİYEV

**GÖVSI TEBRİZİ'NİN DİLİNDE KULLANILMIŞ ŞART YAN CÜMLELİ
VE KARŞILAŞTIRMA YAN CÜMLELİ BİRLEŞİK TÜMCELERİN
YAPISAL ÖZELLİKLERİ
*STRUCTURAL FEATURES OF COMPARATIVE CONDITIONAL
CLAUSES AND COMPLEX SENTENCES IN THE LANGUAGE OF GOVSI
TABRIZI***

SAYFA 124

(15)

**Öğr. Gör. Deniz BAŞ; Mehmet ETLİOĞLU; Öğr. Gör. Neşe ULUKOCA
STRATEJİ VE STRATEJİK YÖNETİM ARAÇ, TEKNİK VE
YAKLAŞIMLARI**

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Arařtırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2017; Cilt: 9/SONBAHAR, Sayı: 36
TURAN-CSR International Scientific Peer-Reviewed, Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Year: 2017; Volume: 9/AUTUMN, Issue: 36
DOI: <http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041>

**STRATEGY AND STRATEGIC MANAGEMENT TOOLS, TECHNIQUES
AND APPROACHES**

SAYFA 132

(16)

Uzm. Hasan GÜL

**TERÖRİZMİN FİNANSMANI OLARAK NARKO-TERÖR: PKK
ÖRNEĞİ**

FINANCE OF TERRORISM AS NARCO-TERROR: SAMPLE OF PKK

SAYFA 139

(17)

Cüneyt ULUTİN; Hilal DEMİRKESEN-BIÇAK

**PROGNOSTIC FACTORS FOR TREATMENT OF GLIOBLASTOMA
MULTIFORME**

**GLIOBLASTOMA MULTIFORME TEDAVİSİNDE PROGNOSTİK
FAKTÖRLER**

SAYFA 147

(18)

Uzm. Pelin ALİYEV; Prof. Dr. Ahmet Hamdi AYDIN

**SIYASİ PARTİLERİN YASAL STATÜSÜ VE KAPATILMASI REJİMİ:
FRANSA ÖRNEĞİ**

**THE JURIDICAL STATUS OF POLITICAL PARTIES AND ITS REGIME
OF CLOSURE: CASE OF FRANCE**

SAYFA 153

(19)

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ragıp GÖRGÜN; Arş. Grv. Sadık KARAOĞLAN;
Öğr. Gör. Abdulkadir BARUT

**İŞSİZLİK ORANLARININ FİNANSAL KALKINMA ÜZERİNDEKİ
ETKİSİ: G-20 ÜLKELERİ İÇİN EKONOMETRİK BİR ANALİZ**

**EFFECTIVENESS OF UNEMPLOYMENT RATE ON FINANCIAL
DEVELOPMENT: AN ECONOMETRIC ANALYSIS FOR G-20**

COUNTRIES

SAYFA 161

(20)

Okt. Kürşat SENER; Yrd. Doç. Dr. Halil İbrahim KAYA

**ÖĞRETMENLERİN LİDERLİK YÖNELİM ALGILARININ YAŞ VE
CİNSİYET DEĞİŞKENLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ**

***AN INVESTIGATION OF TEACHERS' LEADERSHIP ORIENTATION
PERCEPTIONS IN TERMS OF AGE AND GENDER VARIABLES***

SAYFA 168

(21)

Uzm. Erdal SEZGİ

**HANLIK DÖNEMİ (1747-1828) REVAN BÖLGESİ'NDE EKONOMİK
YAPI**

***THE ECONOMIC STRUCTURE OF THE HANLIK PERIOD (1747-1828) IN
THE REVOLUTION AREA***

SAYFA 176

(22)

(YL Öğrencisi) Elif OĞUZ

**ESKİ ÇAĞDA MEZOPOTAMYA COĞRAFYASINDA TİCARETİ
YAPILAN TARIM ÜRÜNLERİ**

***THE GEOGRAPHY OF MESOPOTAMIA IN ANCIENT TIMES TRADED
IN AGRICULTURAL PRODUCTS***

SAYFA 186

(23)

Arş. Gör. Leman Sinem TOPCUOĞLU

***UNDERSTANDING OF THE WORLD FROM WEBERIAN PERSPECTIVE
WEBERİN PERSPEKTİNDEN DÜNYAYI ANLAMAK***

SAYFA 195

(24)

Arş. Gör. Meral AKYÜZ; Prof. Dr. Orhan BATMAN

EV PANSİYONCULUĞU TANIM DENEMESİ

***AN ATTEMPT AT CONCEPTUALIZING THE COMMERCIAL HOME
ENTERPRISE***

SAYFA 203

(25)

Prof. Dr. Necdet HACIOĞLU; Yrd. Doç. Dr. Ramazan GÖRAL

**PABON LASSO MODELİ'NİN OTEL İŞLETMELERİNDE ETKİNLİK
ÖLÇÜM ARACI OLARAK KULLANILMASI**

***USING OF PABLO LASSO MODEL AS EFFICIENCY MEASUREMENT
TOOL IN HOTEL BUSINESSES***

SAYFA 208

**GÖVSİ TEBRİZİ'NİN DİLİNDE KULLANILMIŞ ŞART YAN CÜMLELİ VE KARŞILAŞTIRMA
YAN CÜMLELİ BİRLEŞİK TÜMCELERİN YAPISAL ÖZELLİKLERİ
STRUCTURAL FEATURES OF COMPARATIVE CONDITIONAL CLAUSES AND COMPLEX
SENTENCES IN THE LANGUAGE OF GOVSI TABRIZI**

ÖZ

XVII. yüzyıl Azerbaycan edebiyatının ünlü temsilcisi Qövsî Tebrizi'nin şiirlerindeki dil olguları dönemin edebi dilinin leksik ve gramer özelliklerini ortaya çıkarmak için zengin malzemeye sahiptir. Bu açıdan şairin şiirlerinin dilinde kullanılmış şart yan cümleli ve karşılaştırma yan cümleli birleşik tümcelerin yapısal özelliklerinin incelenmesi güncellik arz etmektedir.

Makalede de şairin dilindeki şart yan cümleli ve karşılaştırma yan cümleli birleşik tümceler araştırılmış, çağdaş Azerbaycan dilindeki aynı türden olan cümlelerle karşılaştırılma yapılmış, yan cümleri ana cümleye bağlayan araçların çok çeşitliliğinden bahsedilmiş, XVII. yüzyıl Azerbaycan edebi dilinin sentaktik manzarası hakkında fikir oluşturulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gövsî Tebrizi, gramer özellikler, cümle.

ABSTRACT

Linguistic facts in the poems of the outstanding representative of the XVII century Azerbaijani literature Govsi Tabrizi gives us rich material for the identification of lexical and grammatical features of the literary language of that period. From this point of view the study of structural features of conditional clauses and comparative complex sentence used in the language of Govsi Tabrizi is very important.

The comparative analysis of those sentences with the sentences in modern Azerbaijani language, as well as the ways of the connection of the subordinate clause to the main sentence are investigated in the article. The author also tries to provide more complete information about the syntactic pattern of the Azerbaijani literary language XVII century.

Keywords: Govsi Tabrizi, grammatical features, sentences

⁴⁸ Kafkas Üniversitesi, doçent, guliyevilk@mail.ru; Kars/TÜRKİYE.

GİRİŞ

Azərbaycan ədəbiyyatı tarixində özünəməxsus dəst-xətti ilə seçilən, klassik poeziyanın sirlərinə və ana dilinin incəliklərinə dərinlən bələd olan Qövsü Təbrizi yüksək səviyyəli ədəbi-bədii dil nümunələri yaradaraq XVII əsr Azərbaycan ədəbiyyatı tarixinə öz adını yazdırmağa müvəffəq ola bilmişdir. Y. Seyidov şairin Azərbaycan ədəbiyyatı tarixindəki rolu ilə bağlı yazır: “Füzuli ədəbi məktəbinin qüvvətli davamçısı olan Qövsü klassik şeir dilimizin sadələşməsi yolunda ciddi addım atmışdır. Bu mənada, Qövsünü bir növ Şah İsmayıl Xətai ilə müqayisə etmək, onu “XVII əsrin Xətai” adlandırmaq olar. Belə ki, ədəbi dilimizin (yazılı şeir qolunun) inkişaf tarixindəki mövqeyinə və roluna görə Xətai Nəsimi və Füzuli arasında körpüdürsə, Qövsü, Füzulini Vaqiflə birləşdirir” (Seyidov, 2007: 385). T. Hacıyev isə şairin şeirlərinin dilinə nəzər saldıqdan sonra tərkib və qrammatikası ilə Azərbaycan xalq türkcəsinə maksimum yaxınlaşan klassik şeir faktı olduğunu qeyd edir və onun lüğəti zənginliyi, qrammatik mükəmməlliyi ilə XVII əsr ədəbi dilinin yazı nümunəsi olduğunu, xalq şeirinin yazılı normaya hazırlanmasında bir redaktor rolunu oynadığını və ləyaqətlə yeni aparıcı normaya qoşduğunu yazır. (Hacıyev, 2012: 452) Dolayısıyla, şairin şeirlərindəki dil faktları sadəcə Qövsü Təbrizin deyil, eyni zamanda XVII əsr Azərbaycan Türk ədəbi dilini səciyyələndirdiyi üçün dövrün ədəbi dilinin leksik və qrammatik xüsusiyyətlərini ortaya çıxarmaq üçün zəngin material verir. Bunlara istinadən, Qövsü Təbrizin dilində işlənmiş şərt budaq cümləli və qarşılaşdırma budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələrin struktur xüsusiyyətlərini ayrı-ayrılıqda araşdıraraq, müasir Azərbaycan dilindəki eyniadlı cümlələrlə qarşılaşdırmaq, oxşar və fərqli cəhətləri aşkara çıxartmaqla XVII əsr Azərbaycan ədəbi dilinin sintaktik mənzərəsi haqqında müəyyən təsəvvür əldə etmək mümkündür.

1. Şərt budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələr. “Müasir Azərbaycan dili” kitabında göstərilir ki, “Şərt budaq cümləsi baş cümlənin ümumi məzmununa aid olub, ondakı hal-hərəkətin və ya hökmün asılı olduğu şərti bildirir. Şərt budaq cümləsinin quruluşunu və bağlayan vasitələrini hesaba alsaq, ümumiyyətlə, üç cür təşkil olunduğunu görürük. Bunlardan bir qrupu şərt əlamətləri əsasında (*isə, -sa, -sə*) qurulur. Digər qrupu bağlayıcıların (*indi ki, madam ki, bir halda ki, vaxta ki, əgər, hərgah və az da olsa ki*) köməyi ilə əmələ gəlir. Üçüncü qrupu isə baş cümlədə işlənən *o şərtlə* “qəlibi” ilə qurulur.” (Abdullayev və b., 2007: 397)

Q. Kazımov şərt budaq cümləsinin baş cümlədə ifadə olunan hərəkət və ya əlamətin şərtini bildirdiyini, bağlayıcı vasitələrə, baş və budaq cümlənin yerinə görə iki tipi olduğunu, I tip şərt budaq cümlələrində baş cümlənin əvvəl, budaq cümlənin sonra gəldiyini, budaq cümlənin baş cümləyə əksərən *ki* bağlayıcısı, bəzən də yalnız intonasiya ilə bağlandığını, şərt budaq cümləsinin bu tipinin birözlüklü cümlə tiplərindən olub nisbətən az işləndiyini və özünü daha çox canlı danışq dilində göstərdiyini yazır. (Kazımov, 2004: 385-386) Dilçi alim şərt budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlənin *budaq cümlə+baş cümlə* quruluşlu ikinci tipinin dildə daha çox işləndiyini və bağlayıcı vasitələrə görə dörd növə ayrıldığını göstərir: asindetik şərt budaq cümlələri, sintetik şərt budaq cümlələri, analitik şərt budaq cümlələri, analitik-sintetik şərt budaq cümlələri. (Kazımov, 2004: 388-392)

“*Baş cümlə+budaq cümlə*” quruluşlu şərt budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələr daha çox nəsr və danışq dili üçün xarakterik olduğuna görə, Qövsü Təbrizin şeirlərinin dilində belə cümlələrə təsadüf edilmir, lakin şərt budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələrin “*budaq cümlə+baş cümlə*” quruluşlu ikinci tipi rəngarəng bağlayıcı vasitələri ilə diqqət çəkir. Bunlardan işlənmə intensivliyinə görə, birinci yeri analitik-sintetik tipli, ikinci yeri analitik tipli, üçüncü yeri sintetik tipli, dördüncü yeri isə asindetik tipli şərt budaq cümlələr tutur.

1.1. Sintetik şərt budaq cümlələri. Azərbaycan dilində rəngarəng qrammatik və üslubi xüsusiyyətlərə malik olan *-sa²* şəkilçisi sintetik tipli şərt budaq cümləsinin baş cümləyə bağlanması əsas vasitədir.

M. Hüseynzadə “fel formaları”ndan bəhs edərkən *-sa²* şəkilçisi ilə əmələ gələn şərt şəklinin o biri şəkillərdən fərqli olaraq, yalnız tabeli mürəkkəb cümlələrdə işləndiyini və bir qayda olaraq budaq cümlələri baş cümləyə bağladığını göstərmişdir. (Hüseynzadə, 2007: 202) M. Ş. Şirəliyevin fikrincə, müasir Azərbaycan dilində ən çox işlənən sintetik tipli şərt budaq cümləsidir ki, budaq cümlə baş cümləyə *-sa²* şəkilçisi və *isə* ədatı ilə bağlanır (Azərbaycan dilinin qrammatikası, 1959: 381). A. N. Kononov türk dilində *-sa²* şəkilçisini

şərt budaq cümləsinin qrammatik əlaməti kimi qeyd edir. Onun fikrincə, budaq cümlədə *eğər, şayət* bağlayıcılarının işlənməsi üslubi xarakter daşıyır. (КОНОНОВ, 1956: 527)

Türkiyə dilçilik kitablarında fərqli terminlərlə (*şart cümləsi, tımləmə şərt cümləsi, şərtli birləşik cümlə, koşul tımləsi*) qarşımıza çıxan, şərt budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə – “xəbəri şərt (-sa) şəkilçili bir budaq cümlə ilə bir baş cümlənin birləşməsindən meydana gələn mürəkkəb cümlədir” - şəklində izah edilmişdir. (bax. Kerimoğlu 2014: 231) Demək ki, budaq cümləsinin xəbəri şərt şəkilçili sözlə ifadə olunan bütün mürəkkəb cümlələr şərt budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlə (şart cümləsi) hesab olunur. Lakin biz türkmən dilçisi A. Annanurovun fikrinin tərəfdarıyıq: “-Sa² şəkilçili cümləni təyin etmək, bu və ya digər bir növə aid etmək üçün -sa² şəkilçisinə deyil, budaq cümlənin hansı sözün əsasında baş cümləyə bağlanmasına əsaslanmaq lazımdır.” (Аннануров, 1959: 198)

Qövsi Təbrizinin dili də budaq cümləsinin xəbəri -sa² şəkilçili fellə ifadə olunan tabeli mürəkkəb cümlələrlə zəngindir; məs.: *Qubari-cism biaram düşsə, candan artıqdır. Bu dəryədə sədəf var kim, düri-qəltandan artıqdır.* (Təbrizi, 2005: 58); *Ey fəqrədən özün əridən kimiya üçün. Səbr etsən öz-özünə misin kimiylənür.* (Təbrizi, 2005: 66); *Ölsəm bu rəşkdən, məni kəməzərf sanma kim, Qövsi yəman olur sana qurban, fəda sana.* (Təbrizi, 2005: 34); *Min daşə çalsa şişəni, çıxmaz sədası kim. Dildarlıq yolun özü dildar yeg bilir.* (Təbrizi, 2005: 106); *Nimbismil seydi. ey qatil. tez öldürmək gərək, Sən bu təmkin ilə tərpanəsən, şikar. əldən gedər.* (Təbrizi, 2005: 90) və s.

Bəzən belə cümlələrin sintetik tipində budaq cümlə baş cümləyə *isə* ədatı ilə bağlanmışdır; məs.: *Öldürdün isə Qövsini əndişə çəkmə kim, Yüz qanə bir qıya-qıya baxmaq bəha yetər.* (Təbrizi, 2005: 61); *Ey dəmadəm yandıgım keyfiyyətin məndən soran, Taqətin var isə, ol bərqi-səbükövlənə bax.* (Təbrizi, 2005: 51); *Sən qönçə isən, səba mənimdir, Mən bülbül isəm, nəva sənindir.* (Təbrizi, 2005: 101) və s.

Bu tip şərt budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələrin komponentlərinin inversiyaya uğraması da poeziyanın tələblərindən irəli gələn bir hal kimi şairin dilində müşahidə edilir; məs.: *Eyləmə ikrah məndən kim, təbibi-haziqin, Qədri namələumdur bir yerdə bimar olmasa.* (Təbrizi, 2005: 26); *Daneyi-xalın qılır zöhhadı fariğ səbhədən, Rişteyi-zülfün yetər tərsayə. zünnar olmasa.* (Təbrizi, 2005: 26); *Olardı həlqeyi-girdəbdən sərgəştətər dəryə, Belində piçü tabi-zülfi-ənbərsayı görsəydi.* (Təbrizi, 2005: 253) və s. Q. Kazımov yazır ki, “sintetik şərt budaq cümlələrində komponentlərin inversiyası fikrin aktuallaşdırılması ilə bağlıdır və dilimizin müasir normalarına tam uyğundur. (Kazımov, 2003: 533) A. N. Baskakovun fikrincə, bədii üslub sintaksisində baş verən bir sıra hadisələr kimi, inversiya da danışıq dili və ədəbi dilin yaxınlaşmasının nəticəsidir. (Баскаков, 1966: 77)

Şairin dilində danışıq dili xüsusiyyəti kimi baş cümləsi yarımçıq cümlə şəklində formalaşan sintetik tipli şərt budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələr də vardır; məs.: *Üzdü canım riştəsin qəm, kimsə aghah olmadı, Vay. yüz min vay canan həm xəbərdar olmasa.* (Təbrizi, 2005: 26).

1.2. Analitik şərt budaq cümlələri. Müasir Azərbaycan dilində şərt budaq cümlələrinin bu növü baş cümləyə *əgər (ki), madam ki, indi ki, vaxta ki, bir halda ki* bağlayıcı sözləri və ya *ki* ədatı ilə bağlanır. (Kazımov, 2004: 388) Şairin dilində işlənmiş analitik şərt budaq cümlələri, əsasən, *əgər//gər, hərgah* bağlayıcı sözü, bəzən də *çün//çünki* bağlayıcısı vasitəsi ilə baş cümləyə bağlanmışdır.

Əgər//gər bağlayıcı sözü ilə; məs.: *Əgər sitəm sənə hicrandan, ey həzar, yetər, Təhəmmül et ki, bu gün-danla novbahar yetər.* (Təbrizi, 2005: 121); *Ey ki, çeşmim həlqeyi-zülfi-pərişanındadır, Əqlimü huşum əgər vardır. sənin yanındadır.* (Təbrizi, 2005: 156); *Ol sərvdən əgər xəbərin var, ver mana, Damanını qiyamətədin qoymanam, səba.* (Təbrizi, 2005: 27); *Gözüm kim, üz çevirir tiği-abdarından Ki, gər sən avçı olursan, şikar tazələniür.* (Təbrizi, 2005: 73) və s.

Qeyd edək ki, N. K. Dmitriyev türk dilində *eger* bağlayıcısının budaq cümlələrdə işlədilməsinin vacib olmadığını yazır. (Дмитриев. 1962: 34) O. başqırd dili üçün də şərt budaq cümləsinin əsas tipik forması olaraq felin şərt şəklini sayır. bu bağlayıcının işlənməsini isə könüllü hesab edir. (Дмитриев, 1948: 267) Ə. Abdullayev də Azərbaycan dilində *əgər* bağlayıcısının budaq cümlə sistemində zəif yer tutduğu qənaətindədir. (Abdullayev. 1974: 322) Ancaq Qövsinin dilinin tədqiqi göstərir ki, *əgər* bağlayıcısı həm analitik, həm də analitik-sintaktik tipli şərt budaq cümləsinin baş cümləyə bağlanmasında aktiv olmuşdur.

Hərgah bağlayıcı sözü ilə; məs.: *Fikrara hərgah ağzın qönçəsin yad eylərəm, Hiçdən yüz nükteyi-sərbəstə icad eylərəm.* (Təbrizi, 2005: 343); *İstədim hərgah ləlin vəslini səhba kimi, Bağrımı qan eylədin bir al ilə mina kimi.* (Təbrizi, 2005: 429); *Dünyavü axirətdən edər bixəbər məni, Hərgah bir xəbər mənə səndən səba verir.* (Təbrizi, 2005: 133); *Könül əvvəl gəlir gözdən, gözüm hərgah giryandır, Müdam ol qətrei-sərgəştə pişu-pişi tufandır.* (Təbrizi, 2005: 83) və s.

Çün//çünki bağlayıcı sözü ilə; məs.: *Keçmə məndən böylə tez, ey navəki-xunxari-dil, Çünki getdin, bir zaman əylən, dolanım başına.* (Təbrizi, 2005: 22); *Çün bu dərdə öz-özün, Qövsü, salıbsan mən kimi, Hər təbibin acı-adı pəndin, ey bimar, eşit.* (Təbrizi, 2005: 32).

H. Mirzəzadə XIV-XVIII əsrlərin yazı materiallarının dilinə istinadən yazır ki, *çün* və *çu//çü* bağlayıcıları vəzifə etibarilə dəyişməsə də, mənaca xeyli geniş olmuş, dilimizdə *ona görə, çünki, elə ki, o vaxt ki, madam ki, ancaq, amma, kibi//kimi, gər//əgər, sanki, elə bil ki, bir sözlə, demək, axırda, üçün, görə kimi* bağlayıcı, ədat, modal sözləri əvəz etmişdir. (Mirzəzadə, 1965: 21) Nümunələrdən də görüldüyü kimi, müasir Azərbaycan dilində səbəb budaq cümləsinin baş cümləyə bağlamağa xidmət edən bu bağlayıcı söz şairin dilində şərt budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlənin komponentlərini bağlamışdır və “*madam ki, bir halda ki, indi ki*” mənasına gəlir.

1.3. Analitik-sintetik şərt budaq cümlələri. Qövsü Təbrizinin dilində şərt budaq cümləsinin bu növü *əgər//gər* bağlayıcı sözü və *-sa, -sə* şərt şəkilçisi və ya *-a, -ə* arzu şəkilçisi, bəzən də *isə* köməkçi sözünün birgə işlənməsi ilə formalaşmışdır.

Əgər bağlayıcı sözü və -sa, -sə şərt şəkilçisi ilə; məs.: *Odlu dağımdən dəmadəm pənbeyi-mərhəm yanar, Ah, əgər mən böylə yansam, sərbəsər aləm yanar.* (Təbrizi, 2005: 85); *Heç kim aşıqi-dilxəstəyə iqbal etməz, Ah, əgər eyləməsə dərdi-qəmin könlümü şad.* (Təbrizi, 2005: 52); *Əgər aləm sənin eşqin oduna yansa, eyb olmaz Ki. ayü gün çıraqi pərtövina sayə rəşk eylər.* (Təbrizi, 2005: 98); *Ey hərzə can çəkən, sən əgər doğru söyləsən, Səndən əziz canını canan əsirgəməz.* (Təbrizi, 2005: 85) və s. A. Ə. Aslanov yazır ki, şərt budaq cümlələrinin baş cümləyə bağlanması *əgər, hərgah* bağlayıcıları başlıca rol oynasa da, bu bağlayıcılar şərt şəkilçisi – *-sa (-sə)* ilə birgə işləndiyi zaman şərt məzmunu daha qabarıq, dolğun nəzərə çarpır. (Aslanov, 1983: 28)

Əgər bağlayıcı sözü və -a, -ə arzu şəkilçisi ilə; məs.: *Mana bu rəng ilə, saqi, təğafül etməzdin, Nəsb olaydı əgər məndəki xümar sana.* (Təbrizi, 2005: 30); *Nagüvaradır əgər qeyr verə abi-həyat, Yar əgər dərd verir, dərdimə dərman eylər* (Təbrizi, 2005: 73); *Aşiqin şəkəsinin əvvəli var, axırı yox, Namə əncamə əgər yetməyə, ünvan nə rəva.* (Təbrizi, 2005: 33); *Mana bu rəng ilə, saqi, təğafül etməzdin, Nəsb olaydı əgər məndəki xümar sana.* (Təbrizi, 2005: 30) və s.

Gər bağlayıcı sözü və -sa, -sə şərt şəkilçisi ilə; məs.: *Xət hüsnə pərdə tutmaq üçün göz qaraltmasaq, Gər zülf əlini çəksə, nigəhban səba yetər.* (Təbrizi, 2005: 59); *Piçü tabim yollar üstə halqeyi-zəncir olur, Xak həm gər olsa cismim, xaki-daməngir olur.* (Təbrizi, 2005: 107); *Böylə əldən getdigim gər bilsə yar, əldən gedər. İztirabım görsə bəhri-bikənar, əldən gedər.* (Təbrizi, 2005: 89); *Saqi, təğafül eyləmə kim, qəm yıxar məni. Gər tutmasa əlim bu günümdə ayaqlar.* (Təbrizi, 2005: 101);

Gər bağlayıcı sözü və -a, -ə arzu şəkilçisi ilə; məs.: *Bir avuc yer səri-kuyində sənə verməsə çərx, İki dünyanı mənə gər verə, məğbun eylər.* (Təbrizi, 2005: 103).

Şərt budaq cümləsinin *əgər//gər* bağlayıcı sözü və *-a, -ə* arzu şəkilçisi ilə birgə işlənərək baş cümləyə bağlanmasına müasir Azərbaycan ədəbi dilində rast gəlinmir. G. Abdullayeva dil faktlarına istinadən yazır ki, “budaq cümlə+baş cümlə” quruluşlu tabeli mürəkkəb cümlələrin asılı komponentində bu şəkilçinin işlənməsi müəyyən şərt və tələblərlə bağlıdır və onun bağlayıcı söz, intonasiya və ədatlarla əlaqə və münasibətdə xüsusi işlənmə halları vardır”. (Abdullayeva, 2000: 79) Ş. Xəlilov *əgər//gər* bağlayıcı sözü *-a, -ə* forması ilə yanaşı işləndikdə şərt məzmununun daha da qabarıqlaşdığını qeyd edir. (Xəlilov, 1988: 135)

Hərgah bağlayıcı sözü və -sa, -sə şərt şəkilçisi ilə; məs.: *Məndən dilə, hərgah kəbab istəsə könlün, Hərçənd bu bitəbdə, saqi, cigər azdır.* (Təbrizi, 2005: 170);

Gər bağlayıcı sözü və isə şərt ədatının ixtisar şəkli ilə; məs.: *Gözün gər içməz isə bigünəhlər qanın, Sözün həlakı olum, bəs bu qanlı yarə nədir.* (Təbrizi, 2005: 165).

1.4. Asindetik şərt budaq cümlələri. Belə cümlələrdə budaq cümlə baş cümləyə bağlayıcılar və bağlayıcı sözlər olmadan, yalnız intonasiya vasitəsi ilə bağlanır. K. Abdullayev intonasiyanın mürəkkəb cümlə hissələri arasında əlaqə vasitəsi funksiyasını yerinə yetirdiyini, intonasiyanın işinin yalnız birləşdirməkdən ibarət olduğunu qeyd edir (Abdullayev, 1999: 160). Qövsü Təbrizinin dilində *asindetik* şərt budaq cümləsinə yalnız bir nümunədə təsadüf edilir; məs.: Ey ki, daim badeyi-gülrəngdən sirabsən, *Nəş`ə istərsən mənimlə içginən, qan bir nəfəs.* (Təbrizi, 2005: 132).

2. Qarşılaşdırma budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələr.

Müasir Azərbaycan dilində qarşılaşdırma budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlənin bağlayıcı vasitələrə, baş və budaq cümlənin yerinə görə iki tipi vardır. Belə cümlələrdə baş və budaq cümlənin məzmunu bir-biri ilə qarşılaşdırılır, müqayisə edilir, fərqləndirilir və ya biri digərinə güzəştə gedir. (Kazımov, 2004: 393)

Qövsü Təbrizinin dilində qarşılaşdırma budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlənin “budaq cümlə+baş cümlə” quruluşlu tipi əsasdır. Tarixən Azərbaycan dilində işlənən qarşılaşdırma budaq cümlələri ilə baş cümlə arasında bağlılıq əmələ gətirən vasitələr kəmiyyət etibarlı ilə müasir dildəkindən müəyyən qədər fərqlənir. Şairin dilində işlənən qarşılaşdırma budaq cümlələri də baş cümləyə müxtəlif bağlayıcı vasitələrlə bağlanmışdır. Bu vasitələr aşağıdakılardan ibarətdir:

Gərçi//əgərçi bağlayıcı sözü ilə; məs.: *Gərçi suyin qətrəsini gövhər eylər novbahar, Bağrımı bir qətrə su eylər, mənim yazım keçər.* (Təbrizi, 2005: 61); *Cığırım qan eləyən ləl ki, ləb söylərlər, Gərçi mən dadmamışım, neməti-hüsnün duzudur.* (Təbrizi, 2005: 61); *Gərçi əhvali-xərabım sənə puşidə degil, Könlümün halını bir sorginən, ey didələrim.* (Təbrizi, 2005: 301); *Ayaqdan gərçi fərq olmaz mənim xurşid tək başım. Yetər əmma mənimlə mənzilə bir gündə yoldaşım.* (Təbrizi, 2005: 304); *Gərçi hər bimarın əhvalin bilirlər nəbzdən, Dərdimi anlar təbibim üstüxanımdan mənim.* (Təbrizi, 2005: 305); *Əgərçi mən kimi, ey şəmi-bəzm, dilsizsən, Yanıb-yanıb ana sən daxi bir işarə yetir.* (Təbrizi, 2005: 82) və s.

Gərçi//Əgərçi bağlayıcı sözü və əmma//amma bağlayıcısı ilə; məs.: *Gözüm. könül dedigin gərçi qətrədir, əmma Basirət əhlinə ümman ilən bərabərdir.* (Təbrizi, 2005: 132); *Ayaqdan gərçi fərq olmaz mənim xurşid tək başım, Yetər əmma mənimlə mənzilə bir gündə yoldaşım* (Təbrizi, 2005: 304); *Əvvəl ləbin şarab verir, sonra qan tutar. Bu düz, əgərçi gec tutar, əmma yəman tutar.* (Təbrizi, 2005: 57); *Qövsü. əgərçi var cəfəpişə dustlar, Əmma sənin hərifi-sitəmkarın özgədir.* (Təbrizi, 2005: 62); *Qövsü əgərçi bəndeyi-təqsirpişədir, amma ümidvardır, ey padişə, sana.* (Təbrizi, 2005: 20) və s.

Əgərçi bağlayıcı sözü və ki ədatı ilə; məs.: *Əgərçi ki, meykədədir sərbəsər ana aləm, Fəğan ki, mədrəsələr Qövsiyi-həzin yeridir.* (Təbrizi, 2005: 55);

Hərçənd bağlayıcı sözü ilə; məs.: *Hərçənd mənə tab verir muy miyanın, Bitab oluram zülfi-pərişanını görgəc.* (Təbrizi, 2005: 48); *Yəman olmaz demək yaxşılərə, əmma budur dərdim, Kim, ol bidadgər hərçənd yaxşidir, yəman başlar.* (Təbrizi, 2005: 145); *Hərçənd artıq bəlalərim var, Gəlsin mənə, hər bəla sənindir.* (Təbrizi, 2005: 101); *Hərçənd istərəm ona hali-dilim deyim, Bu söz gəlir zəbanə ki, qurban olum sana.* (Təbrizi, 2005: 29); *Ey gözləri meyxanə, ayaq çəkmə gözümdən, Hərçənd əlindən dolu peymanələrim var.* (Təbrizi, 2005: 88); *Bənzəmər heç nəstəyə hərçənd miskinidir könül, Ta düşər ayinə, ey ayinədar, əldən gedər.* (Təbrizi, 2005: 90) və s.

Hərçənd bağlayıcı sözü və -sa, -sə şərt şəkilçisi ilə; məs.: *Var ümidim ki, genə eyləyə çeşmin məni yad, Seyd hərçənd zəif olsa unutmaz səyyad.* (Təbrizi, 2005: 53);

Hərçənd bağlayıcı sözü və -a, -ə arzu şəkilçisi ilə; məs.: *Hərçənd gül lətif ola, rüxsarın özgədir, Nərgis nə olsa, çeşmi-füsunkarın özgədir.* (Təbrizi, 2005: 62);

Hərçənd bağlayıcı sözü və əmma bağlayıcısı ilə; məs.: *Hərçənd xəlq qanını çeşmin əyan içər, Əmma nigahi-guşeyi-çeşmi nihan içər.* (Təbrizi, 2005: 128);

Hərçənd bağlayıcı sözü və ki//kim ədatı ilə; məs.: *Hərgiz səsimiz çıxmaz, heç kim dilimiz bilməz, Hərçənd ki, dillərdə əfsanələrim bizlər.* (Təbrizi, 2005: 149); *Hərçənd ki, divanəsiyəm zövqi-vüsalın, Ey mah, xəyalınla pərişanələrim var.* (Təbrizi, 2005: 87);

Hərçənd bağlayıcı sözü, kim ədatı və əmma bağlayıcısı vasitəsilə; məs.: *Hərçənd kim, qiyami-qiyamət irəğ isə, Əmma ayağə saqi-yi-dövrən duruncadır.* (Təbrizi, 2005: 129);

Əgər bağlayıcı sözü və vəli bağlayıcısı ilə; məs.: *Əgər zahirdə tutmazdı dilim tüğyani-heyrətdən, Vəli mə'nidə bir özgə dil ilən yarə yalvardım.* (Təbrizi, 2005: 295);

Gər bağlayıcı sözü ilə; məs.: *Gər kiçikdir şişeyi-saət kimi könlüm mənim, Gəl ki, dəryalərcə mey, saqi, bu minadən gəlir.* (Təbrizi, 2005: 85); *Şuri-məhşər salmağa dünyaya hər dəm, hər zaman, Gər zəifəm mən, vücudimdən mənim bir toz yetər.* (Təbrizi, 2005: 91);

Gər bağlayıcı sözü və vəli bağlayıcısı ilə; məs.: *Saqiya, gər bitəkəllüf, bitəəyyünsən, vəli Abru-yindən fələk zərfində sığmaz şövkətin.* (Təbrizi, 2005: 265);

Gər bağlayıcı sözü və əmma bağlayıcısı ilə; məs.: *Nəzərdə gər görünür eşq natəvan, əmma Şükuhi-hüsn pəriğahü kəhrəbadır eşq.* (Təbrizi, 2005: 141);

Gərçi/əgərçi bağlayıcı sözü və vəli bağlayıcısı ilə; məs.: *Gərçi, Qövsü, qeyrsən sən, həm vəli biçarəsən, Bir sifariş gər əlimdən gəlsə, imdad eylərəm.* (Təbrizi, 2005: 301); *Əgərçi bir neçə gün xar zəhmətin çəkədin, Vəli yeg oldu günün gündən, ey həzar, bu il.* (Təbrizi, 2005: 268); *Əgərçi könlümü açmaz behişt-i-cavidan, Vəli ümidlərim vardır, ey bahar sana.* (Təbrizi, 2005: 30);

Gərçi bağlayıcı sözü və isə ədatı ilə; məs.: *Ahəstə sanma aşiğın ahini kim, bu övc, Peykani gərçi mum isə kim, daşə sancılar.* (Təbrizi, 2005: 118);

Hər qədər bağlayıcı sözü ilə; məs.: *Varə-varə zəhr ilə adət qılırlar, ah kim, Hər qədər səbr eylərəm, səbrü qarar əldən gedər.* (Təbrizi, 2005: 57);

-sa şərt şəkilçisi ilə; məs.: *Yüz bağı bahar olsa, mənim könlüm açılmaz, Fəryadimə ta naleyi-məstanə yetişməz.* (Təbrizi, 2005: 126); *Nola gər könlümü ol hüsn-i-baladəst gözlər kim, Nə olsa, töhfəsin murin Süleymani-zəman gözlər.* (Təbrizi, 2005: 87). Qeyd edək ki, müasir Azərbaycan dilində xəbəri *-sa, -sə* şəkilçili sözlə ifadə olunan qarşılaşdırma budaq cümləsi geniş yayılsa da, Qövsü Təbrizinin dilində məhdud şəkildə işlənmişdir.

İsə köməkçi hissəciyi və vəli bağlayıcısı vasitəsi ilə; məs.: *Xar baxma mənə, ey hüsn-i-qəvi, kim, aşiq Natəvan isə, vəli səddi-Skəndərdir eşq.* (Təbrizi, 2005: 232).

Şairin dilində danışığı dili üçün səciyyəvi olan, xəbərin təkrarı ilə də formalaşan qarşılaşdırma budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələrə rast gəlinir; məs.: *Gərçi qalmaz məndə can, ey dil, əgər canan gələ, Can gedir-gətsin, nə qəm, kim ömri-cavidan gəlir.* (Təbrizi, 2005: 56); *Hər nə etdin, etdin, əmma hiç bildin neylədin, Dinmədin, dindirmədin, üz vermədin, söz qoymadın.* (Təbrizi, 2005: 143).

NƏTİCƏ

1. Məqalədə Qövsü Təbrizinin iki yüz qəzəli (1569 beyt) tədqiqata cəlb edilmiş (Təbrizi, 2005: 14-148) və şairin dilində işlənən şərt budaq cümlələrinin baş cümləyə bağlanması on üç, qarşılaşdırma budaq cümlələrinin baş cümləyə bağlanması iyirmi müxtəlif vasitədən istifadə olunduğu müəyyən edilmişdir. Bunu aşağıdakı tabloda daha aydın görmək mümkündür:

Şərt budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələr		
№	Yaranma yolları	Sayı
1.	Yalnız intonasiya ilə	1
2.	<i>-Sa, -sə</i> şərt şəkilçisi vasitəsi ilə	70
3.	<i>Əgər</i> bağlayıcı sözünün vasitəsi ilə	44
4.	<i>Gər</i> bağlayıcı sözünün vasitəsi ilə	46
5.	<i>Əgər</i> bağlayıcı sözü və <i>-sa, -sə</i> şərt şəkilçisi vasitəsi ilə	20
6.	<i>Gər</i> bağlayıcı sözü və <i>-sa, -sə</i> şərt şəkilçisi vasitəsi ilə	42
7.	<i>Əgər</i> bağlayıcı sözü və <i>isə</i> ədatı vasitəsi ilə	9
8.	<i>Gər</i> bağlayıcı sözü və <i>isə</i> ədatı vasitəsi ilə	6
9.	<i>Çün/çünki</i> bağlayıcı sözü ilə:	2
10.	<i>Əgər</i> bağlayıcı sözü və <i>-a, -ə</i> arzu şəkilçisi vasitəsi ilə	15

11.	<i>Gər</i> bağlayıcı sözü və <i>-a, -ə</i> arzu şəkilçisi vasitəsi ilə	9
12.	<i>Hərgah</i> bağlayıcı sözü vasitəsi ilə	3
13.	<i>Hərgah</i> bağlayıcı sözü və şərt şəkilçisi vasitəsi ilə	1
Qarşılaşdırma budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələr		
No	Yaranma yolları	Sayı
1.	<i>Hərçənd</i> bağlayıcı sözü vasitəsi ilə	34
2.	<i>Hərçənd ki</i> bağlayıcı sözü vasitəsi ilə	2
3.	<i>Hərçənd kim</i> bağlayıcı sözü vasitəsi ilə	3
4.	<i>Hərçənd</i> bağlayıcı sözü və <i>-a, -ə</i> arzu şəkilçisi vasitəsi ilə	4
5.	<i>Hərçənd</i> bağlayıcı sözü və <i>-sa, -sə</i> arzu şəkilçisi vasitəsi ilə	6
6.	<i>Hərçənd</i> bağlayıcı sözü və <i>əmma</i> bağlayıcısı vasitəsi ilə	5
7.	<i>Əgərçi</i> bağlayıcı sözü vasitəsi ilə	16
8.	<i>Gərçi</i> bağlayıcı sözü vasitəsi ilə	22
9.	<i>Əgərçi</i> bağlayıcı sözü və <i>əmma</i> bağlayıcısı vasitəsi ilə	3
10.	<i>Əgərçi</i> bağlayıcı sözü və <i>vəli</i> bağlayıcısı vasitəsi ilə	1
11.	<i>Əgərçi</i> bağlayıcı sözü və <i>ki</i> ədatı vasitəsi ilə	1
12.	<i>Gərçi</i> bağlayıcı sözü və <i>əmma</i> bağlayıcısı vasitəsi ilə	3
13.	<i>Gərçi</i> bağlayıcı sözü və <i>vəli</i> bağlayıcısı vasitəsi ilə	1
14.	<i>Gərçi</i> bağlayıcı sözü və <i>isə</i> ədatı vasitəsi ilə	1
15.	<i>Əgər</i> bağlayıcı sözü və <i>vəli</i> bağlayıcısı vasitəsi ilə	2
16.	<i>Gər</i> bağlayıcı sözü vasitəsi ilə:	2
17.	<i>Gər</i> bağlayıcı sözü və <i>əmma</i> bağlayıcısı vasitəsi ilə	2
18.	<i>Hər qədər</i> bağlayıcı sözü vasitəsi ilə:	2
19.	<i>-sa, -sə</i> şərt şəkilçisi vasitəsi ilə:	2
20.	Təkrarlar və intonasiya vasitəsilə	2

2. Şərt budaq cümlələrindən işlənmə intensivliyinə görə, birinci yeri analitik-sintetik tipli, ikinci yeri analitik tipli, üçüncü yeri sintetik tipli, dördüncü yeri isə asindetik tipli şərt budaq cümlələr tutur.

3. Şairin başdan sona qədər şərt budaq cümlələri ilə yazılmış qəzəlləri vardır (Təbrizi, 2005: 224, 251) ki, bu da dövrün şeir dilində şərt budaq cümləsinin nə qədər dinamik və axıcı olduğunu göstərir;

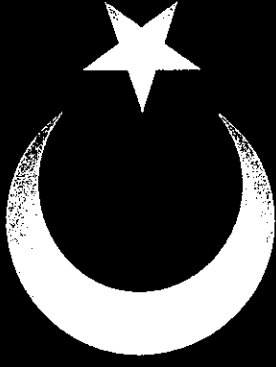
4. Qarşılaşdırma budaq cümlələrinin baş cümləyə bağlanması əsas rol *hərçənd* və *əgərçi//gərçi* bağlayıcılarının üzərinə düşür;

5. Müasir Azərbaycan dilində xəbəri *-sa, -sə* şəkilçili sözlə ifadə olunan qarşılaşdırma budaq cümləsinin baş cümləyə bağlanması geniş yayılsa da, belə cümlələrin sayı Qövsinin dilində məhdud olub, bağlayıcı sözlər və bağlayıcılar vasitəsi ilə baş cümləyə bağlanan qarşılaşdırma budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələr üstünlük təşkil edir.

6. Qövsü Təbrizinin dilində şərt budaq cümləli və qarşılaşdırma budaq cümləli tabeli mürəkkəb cümlələr digər budaq cümlə növlərinə görə daha intensiv işlənmişdir; bu da poeziya dilinin şərt budaq cümlələri vasitəsilə şərt və arzu, qarşılaşdırma budaq cümləsi vasitəsilə isə müqayisə və ziddiyət semantikasını daha dəqiq və təsirli ifadə edə bilmə gücü ilə əlaqədardır. Belə cümlələr insan psixologiyasının müəyyən şərt daxilindəki və ziddiyətli məqamlarının sintaktik vahidlər vasitəsi ilə ortaya çıxarılmasında mühüm əhəmiyyət daşıyır.

QAYNAQLAR

1. ABDULLAYEV, Ə. Z., SEYİDOV Y.M., HƏSƏNOV A.Q. (2007). Müasir Azərbaycan dili, IV hissə, Bakı, Şərq-Qərb
2. ABDULLAYEV, Ə. Z. (1974) Müasir Azərbaycan dilində tabeli mürəkkəb cümlələr, Bakı: Maarif
3. ABDULLAYEV, K. (1999) Azərbaycan dili sintaksisinin nəzəri problemləri, Maarif
4. ABDULLAYEVA, G. (2000) Azərbaycan dilində *-sa*, *-sə* şəkilçisi, onun qrammatik və üslubi xüsusiyyətləri Bakı: Elm
5. ASLANOV, A. (1983). Tabelilik bağlayıcılarının mürəkkəb cümlələrdə rolu // Azərbaycan dilində tabeli mürəkkəb cümlə məsələləri (Elmi əsərlərin tematik məcmuəsi), Bakı: S. M. Kirov adına ADU-nun nəşri, s. 25-29
6. AZƏRBAYCAN DİLİNİN QRAMMATİKASI (1959). II hissə, sintaksis, Bakı: Azərbaycan SSR EA nəşriyyatı
7. HACIYEV, T. (2012). Azərbaycan ədəbi dili tarixi (təşəkkül dövrü), Bakı: ADU-nun nəşri
8. HÜSEYNZADƏ, M. (2007). Müasir Azərbaycan dili (morfolojiya), Bakı: Şərq-Qərb
9. XƏLİLOV, Ş. (1988). "Əsrarnamə"nin dili, Bakı: Elm
10. KAZIMOV, Q. (2003). Azərbaycan dilinin tarixi (Ən qədim dövrlərdən XIII əsrə qədər), Bakı: "Təhsil" Nəşriyyatı
11. KAZIMOV, Q. (2004). Müasir Azərbaycan dili, sintaksis, Aspoligraf LTD
12. KERİMOĞLU, C. (2014). Türkiyə Türkçəsi və Tatar Türkçəsinin karşılaştırmalı Söz Dizimi, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
13. MİRZƏZADƏ, H. (1965). Yazılı abilərımızdə işlənən *çün* və *çü* bağlayıcıları haqqında // ADU-nun Elmi Əsərləri, № 1, s. 21-26
14. SEYİDOV, Y. (2007). Seçilmiş əsərləri, 15 cildə, III c., Bakı, Bakı Universitetinin Nəşriyyatı
15. TƏBRİZİ, Q. (2005). Seçilmiş əsərləri, (Tərtib edən və ön sözün müəllifi P. Kərimov), Lider Nəşriyyatı
16. АННАНУРОВ, А. (1953). Основные вопросы сравнительного синтаксиса русского и туркменского языков в плане переводческой работы (канд. дисс.), Ашхабад
17. БАСКАКОВ, Н. А. (1966) О некоторых типологических изменениях в синтаксисе современных тюркских литературных языков // Тюркологический сборник: К шестидесятилетию академика А. Н. Кононова. — М.: Наука (ГРВЛ), С. 17-23. — 276 с.
18. ДМИТРИЕВ Н. К. (1962) Строй тюркских языков, М.
19. ДМИТРИЕВ, Н. К. (1948). Грамматика башкирского языка, М.-Л., Изд. АН СССР
20. КОНОНОВ, А. Н. (1956). Грамматика современного турецкого литературного языка, М.-Л., Изд. АН СССР

TURAN

Stratejik Arařtırmalar Merkezi

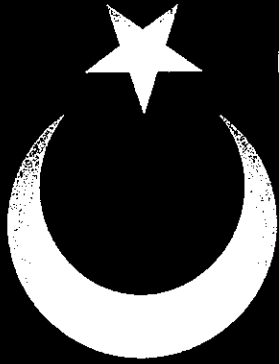
Uluslararası Bilimsel Hakemli Mevsimlik Dergi

DANIřMA KURULU

Ordinaryüs Prof. Dr. Ermentay SULTANMURAT; KAZAKİSTAN
Prof. Dr. Akif MUSAYEV; AZERBAYCAN
Prof. Dr. Alparslan AÇIKGENC; TÜRKİYE
Prof. Dr. Ali Osman ENGİN; TÜRKİYE
Prof. Dr. Ata ATUN; KKTC
Prof. Dr. Cemil HASANLI; AZERBAYCAN
Prof. Dr. Cihan DURA; TÜRKİYE
Prof. Dr. Fatih KIRIŐCIOĞLU; TÜRKİYE
Prof. Dr. Gazi UÇKUN; TÜRKİYE
Prof. Dr. Hacı Duran; TÜRKİYE
Prof. Dr. Halim KAZAN; TÜRKİYE
Prof. Dr. Harun DEMİRKAYA; TÜRKİYE
Prof. Dr. Hayati AKTAŐ; TÜRKİYE
Prof. Dr. Himmət KARADAL; TÜRKİYE
Prof. Dr. Kamil Veli NERİMANOĞLU; TÜRKİYE
Prof. Dr. Karjaubay SARTKOJAOĞLU; KAZAKİSTAN
Prof. Dr. Mahire QULİYEVA; AZERBAYCAN
Prof. Dr. Mehmet GÜNAY; TÜRKİYE
Prof. Dr. Minire GARAYEVA; AZERBAYCAN
Prof. Dr. Muharrem KASIMLI; AZERBAYCAN
Prof. Dr. Muhsin HALİS; TÜRKİYE
Prof. Dr. Musa QASIMLI; AZERBAYCAN
Prof. Dr. Nadir MEMMEDLİ; AZERBAYCAN
Prof. Dr. Salih ŐİMŐEK; TÜRKİYE
Prof. Dr. Őureddin MEMMEDLİ; BORÇALI(GÜRCİSTAN)
Prof. Dr. Teymur KERİMLİ; AZERBAYCAN
Prof. Dr. Ufuk TAVKUL; TÜRKİYE
Prof. Dr. Vaqif ARZUMANLI; AZERBAYCAN
Prof. Dr. Yücel GELİŐLİ; TÜRKİYE

BİLİM KURULU

Doç. Dr. Abbas KARAĞAÇLI; TÜRKİYE
Doç. Dr. Albina GARİFULLINA; TATARİSTAN(RUSYA)
Doç. Dr. Ayim YERİMBETOVA; KAZAKİSTAN
Doç. Dr. Aynur FAMILQIZI; AZERBAYCAN
Doç. Dr. Baktgöl GÜLCANOVA; KAZAKİSTAN
Doç. Dr. Cemalettin CAMCI; TÜRKİYE
Doç. Dr. Dilaram HAMRAEVA; ÖZBEKİSTAN
Doç. Dr. Elman ALİYEV; BORÇALI/GÜRCİSTAN
Doç. Dr. Hüseyin YILMAZ; TÜRKİYE
Doç. Dr. Gülnare GOCAEVA MEMMEDOVA; TÜRKİYE
Doç. Dr. Kamile GÜLÜM; TÜRKİYE
Doç. Dr. Mehmet KARAGÜL; TÜRKİYE
Doç. Dr. Mehmet Serkan TAFLIOĞLU; TÜRKİYE
Doç. Dr. M. Murat HAĐİPOĞLU; TÜRKİYE
Doç. Dr. Mustafa SEVER; TÜRKİYE
Doç. Dr. Ötügen SENER; TÜRKİYE
Doç. Dr. Ramazan BIÇER; TÜRKİYE
Doç. Dr. Risgöl ABİLHAMİTKIZI; KAZAKİSTAN
Doç. Dr. Samettin GÜNDÜZ; TÜRKİYE
Doç. Dr. Süleyman DOĞAN; TÜRKİYE
Doç. Dr. Timur VURAL; TÜRKİYE
Doç. Dr. Tođrul İSMAYIL; AZERBAYCAN
Doç. Dr. Türkan ERDOĐAN; TÜRKİYE
Doç. Dr. Ülker MAHMUDOVA; AZERBAYCAN
Yrd. Doç. Dr. Ahmet AYTAÇ; TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Akif ABDULLAH; TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Aleksandr KUZNETSOV; ÇUVAŐİSTAN/RUSYA
Yrd. Doç. Dr. Çađatay BENHÜR; TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Dursun KÖSE; TAYVAN
Yrd. Doç. Dr. Fethi Ahmet YÜKSEL; TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Halil İbrahim OKATAN; TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Hikmet KORAŐ; TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. İbrahim USTA; TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Kamile Bahar AYDIN; TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Kasım TATLILIOĞLU; TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Kemal KOÇAK; TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Muhammet Faruk ÇAKIR; TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Muharrem YILDIZ; TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Namık HÜSEYİNLI; TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Nurhoca AKBULAEV; KIRGIZİSTAN
Yrd. Doç. Dr. Osman Gazi AKSOY; TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Osman Nuri ŐAHİN; TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Osman SÖNMEZ; TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Refet RAMİZ; KKTC
Yrd. Doç. Dr. Sefer GÜMÜS; TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Ugur GÜVENC; TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Vefa KURBAN; TÜRKİYE
Yrd. Doç. Dr. Zulfıyye İSMAYIL; NAHCIVAN/AZERBAYCAN
Dr. Rizal ALTUN; TÜRKİYE

TURAN

Stratejik Arařtırmalar Merkezi

Uluslararası Bilimsel Hakemli Mevsimlik Dergi

(TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE)

TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Mevsimlik Dergi için Yazım Kuralları:

- Makaleler word formatında 7 sayfayı geçmemelidir.
- Makalelerin 150 kelimeyi geçmeyen Türkçe özeti ve İngilizce abstract bulunmalıdır.
- Makaleler 12 punto ile Times New Roman ile yazılmalıdır. Alttan, üstten, sağdan ve soldan 3 cm boşluk bırakılmalıdır.
- Makalelerde yazarların adı, soyadı, babasının adı, e-posta adresi, telefonu, kurumu ve adresi açıkça belirtilmelidir.
- Kullanılan dipnotlarda bilimsel yazım kurallarına dikkat edilmelidir.
- Makaleler genel olarak: Özet, Giriş, Alt Bölümler, Sonuç ve Kaynakça şeklinde hazırlanmalıdır.

(AZƏRBAYCAN TÜRKÇƏSİNDƏ)

TURAN-SAM Beynəlxalq Elmi Arbitrlı Mövsümlük Jurnal Üçün Məqalə Yazma Qaydaları:

- Məqalələr word formatında 7 səhifəni keçməməlidir.
- Məqalələrin 150 sözü keçməyən Türk dilində məzmunu (ÖZET) və İngilis dilində ABSTRACT yer almalıdır.
- Məqalələr 12 şrift ilə Times New Roman ilə yazılmalıdır. Altdan, üstədən, sağdan və soldan 3 sm abzas buraxılmalıdır.
- Məqalələrdə yazıçıların adı, soyadı, atasının adı, e-poçt ünvanı, telefon, Təşkilat və ünvanı göstərilməlidir.
- İstifadə edilən haşiyələrdə(index) elmi yazma qaydalarına riayət edilməlidir.
- Məqalələr ümumiyyətlə: Məzmun, Giriş, Alt Hissələr, Nəticə və Ədəbiyyat şəklində hazırlanmalıdır.

(ENGLISH)

TURAN-SAM International Journal for the Scientific Seasonal Writing Refereed:

- Articles should not exceed 7 pages in word format.
- The article does not exceed 150 words of the abstract should include an abstract in Turkish and English.
- Articles must be written in Times New Roman 12 pt. Bottom, top, right and left 3 cm margins should be left.
- Articles of the author's name, surname, father's name, e-mail address, phone and address of institution should be clearly stated.
- Used in footnotes to the rules of scientific writing should be considered.
- The article in general: Summary, Introduction, Sub-Chapters, Conclusion, and References should be prepared in the form.

(РУССКИЙ)

Требования к рукописям, предоставляемым в международный научно рецензируемый сезонный журнал "ТУРАН-SAM"

- Объем статьи не должен превышать 7 страниц в формате MS Word.
- Статьи должны содержать резюме на турецком и английском языках объем которых не должны превышать 150 слов.
- Текст статьи должен быть набран шрифтом Times New Roman, 12пт. Параметры страницы (поля): верхнее, нижнее, левое и правое – 3.0 см.
- Статьи оформляются по образцу: название; имя отчество и фамилия авторов; полное название учреждений, в которых выполнялось исследование, их почтовые и электронные адреса
- Используемые в примечаниях к правилам научного письма должны быть рассмотрены.
- Статьи в целом должны содержать: аннотацию, введение, подзаголовки, выводы и список литературы